

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
COȘEREANU, VALENTIN

Ipoțești sau realitatea poeziei / Valentin Coșereanu ;
cuvânt înainte de Eugen Simion. - Ed. a 2-a, rev. - Iași :
Junimea, 2015

Bibliogr.
ISBN 978-973-37-1847-5

I. Simion, Eugen (pref.)
821.135.1.09 Eminescu, M.

Redactor: *Ioana Coșereanu*
Tehnoredactor: *Florentina Vrăbiuță*
Coperta colecției: *Vasilian Doboș*

Editura JUNIMEA,
Strada Păcurari nr. 4
(Fundățiunea Universitară Regele Ferdinand
BCU – *Mihai Eminescu*)
cod 700511
Iași – ROMÂNIA

tel./fax. 0232-410427
e-mail: edjunimea@gmail.com
junimeais@yahoo.com
revistascriptor@gmail.com

Vă invităm să vizitați site-ul nostru,
la adresa www.editurajunimea.ro,
(unde puteți comanda oricare dintre titluri,
beneficiind de reduceri),
precum și pagina de facebook a editurii Junimea.

© VALENTIN COȘEREANU
© EDITURA JUNIMEA, IAȘI – ROMÂNIA

VALENTIN COȘEREANU

Ipoțești sau realitatea poeziei

Ediția a doua, revizuită

Editura Junimea
Iași – 2015

Adoptul aur ? După aur alegă toți,
de adevăr fug toți.
M. E.

x
 32 mai mare tu pe care ai văi și pe care
 omului personalitate lor amiguită victoriei celor tineri. ~~Și~~ și
 seacă și care min ai și un mai un caracter.

x Eminescu, 6.2.1879

Aforisme cu autograf Mihai Eminescu
 (Fondul documentar al Memorialului Ipotestii)

Panoramă Ipotesti

CUPRINS

Cuvânt înainte	5
Preambul	7
I. FEȚELE REALITĂȚII	13
1. De când eram copii [...] Și ne spuneau moșnegii povești....	15
2. O casă de piatră, dar cam strâmbă... Și destinul ei	43
3. Capela noastră, cu vârfurile aurite	85
4. Țerâna aceea, unde zace ce-am avut mai scump în lume.....	116
II. IPOSTAZE ALE SUBLIMĂRII	139
1. Omul real, omul poetic	141
2. Topoi esențiali.....	188
3. Niveluri de sublimare poetică.....	257
Încheiere.....	309
Bibliografie	312
ANEXĂ	325

1. De când eram copii [...] și ne spuneau moșnegii povești

Nașterea și copilăria lui Eminescu au intrat în mit. Ipoteștii sunt, priviți din acest unghi, un spațiu sacru. *Comun la toate ramurile poporului român, spațiul sacru este [...] moșia satului și vatra satului; moșia străbună și satul-matcă de pe moșie*¹.

Spațiul ipoteștean a devenit sacru prin copilăria fabuloasă a poetului, dar mai ales prin recrearea lui în universul imagistic eminescian. *Illo tempore*, Ipoteștii au purtat în plămada lor interioară rezonanță de șopot, iar Eminescu a descoperit și redimensionat această rezonanță. *În structura ei particulară moșia satului, deși adesea înconjoară vatra satului-matcă, prezintă o individualitate mitică distinctă. Are un centru vital – vatra satului – și limite naturale – marginile satului. În structura ei străveche și veche, moșia satului trebuia să cuprindă toate elementele necesare traiului comunitar (de tip fratrocronic sau în devălmășie); pădure, pășune, ogoare, grădini, stâne, conace sau crânguri [...], ape și hotare*². Din acest punct de vedere, Ipoteștii sunt atipici, întrucât moșia Eminoviceștilor nu înconjoară vatra satului-matcă, ci – așezată la răscruce de drumuri – îi traversează mijlocul printr-o fâșie lungă de pământ.

Așadar, Mihai a venit de la oraș, nimerind, chiar în centrul micului univers, aspect deloc neglijabil. Copilul a fost deopotrivă un privilegiat al satului, ca fiu al *conului Ghiorghies*, căminarul, dar și unul al universului fabulos al marginilor pline de mister. În felul acesta, lumea a început să se învârtă în jurul său, iar el, marcat și uluit, a străbătut-o cu nesaț. La rândul ei, lumea aceasta l-a ars pe dinlăuntru ca un foc (*dureros de dulce*) pe care nimeni nu l-a mai putut stinge.

Cât privește *elementele traiului comunitar* (pășunea, ogorul, pădurea, apele, stâna, conacul etc.), ele vor fi fost în devălmășie. Documente de arhivă din jurul anilor 1800 vorbesc de cinci bătrâni cărora le-a fost împărțită, cândva, moșia, iar odată cu aceasta, părțile au început să aibă individualitate distinctă.

În structura tradițională, pe lângă centrul satului, se află *părțile considerate sacre*, anume *incinta sacră în mijlocul căreia se află arborele cerului sau coloana cerului*, precum și *hotarele și răscrucile*³. La Ipotești, arbori ai cerului rămân, deopotrivă, teiul și salcâmul: primul, pentru că era pomenit din vechime ca un dat, al doilea, ca lemn obișnuit locului pentru material de construcție și împrejmuire; ambii, însă, pentru mirosurile îmbătătoare ale florilor. Primul a crescut în sălbăticie, al doilea a fost cultivat pentru foloasele imediate. Eminescu le-a păstrat și remodelat imaginea, amplificându-le amândurora puterile. În preajma salcâmului se consumă iubirea: *Sub un salcâm, dragă, m-aștepți tu pe mine; Lângă salcâm sta-vom noi noaptea întreagă; Și surâzând vom adormi sub înaltul, / vechiul salcâm*. Dacă salcâmul este axul în jurul căruia se întâmplă iubirea, teiul e înzestrat cu puteri magice: *Dar prin codri ea pătrunde / Lângă teiul vechi și sfânt, / Ce cu flori pân-în pământ / Un izvor vrăjit ascunde*⁴.

Privitor la celelalte elemente considerate sacre în tradiția populară, adică hotarele și răscrucile, dar mai ales obiceiurile magico-religioase, într-adevăr foarte variate, Eminescu le-a cunoscut pe viu. Caietele-manuscris constituie o bogăție în acest sens; chiar dacă multe dintre obiceiurile consemnate în acestea vor fi fost culese din alte regiuni, ele îi trezesc amintirea Ipoteștilor. Nu-i erau străine nici ritualurile de alungare a bolilor, nici cele de apărare împotriva strigoilor, nici jocurile de Rusalii ale călușarilor, nici cele de invocare a fenomenelor favorabile ogoarelor, nici cele de înfrățire (cu un arbore) la nașterea copilului și nici cele de încuscrare între sătenii de pe moșii vecine. Aceasta cu atât mai mult cu cât el însuși a trăit câteva din-

tre ele, fiindcă nu se putea ca Raluca (întocmai ca Smaranda Creangă) să nu-și fi descântat copiii pentru alungarea vreunei boli, mai ales atunci când era singură cu ei și n-o auzea căminarul. Așa cum nu se putea să nu fi auzit, de la moșnegii ori de la babele satului, descântece pentru chemarea sau alungarea ploilor, basme al căror conținut îl fascina, creații cuprinzând o întreagă mitologie țărănească: *Povești și doine, ghicitori, eresuri, / [...] / Abia-nțelese, pline de-nțeleșuri*⁵. De asemenea, *Mama-i știa atâtea povești pe câte fuse / Torsese în viață*⁶, iar tatăl, crescut în spirit religios și cunoscător al tradițiilor, sădește, la construcția casei, doi salcâmi ce vor străjui cu mirosul și umbra lor curtea gospodăriei.

*După vatra satului, centru al așezării sătești și vatră a primei case cu care s-a început construcția unui nou sat, vine imediat în importanță vatra casei, locul unde se gătește, se încălzește, se descânta, se vrăjea, unde se colinda în sărbătorile solstițiului de iarnă. [...] Vatra casei a reprezentat la toate popoarele indo-europene spațiul sacru din casă [...]. Pe vatra casei nașteau ușor femeile care nu puteau naște pe pământ. Pe vatră se jurau sau se blestemau gospodării între ei. Pe vatră, de Anul Nou, se invocau strămoșii și moșii pentru apărarea moșiei, gospodăriei, casei, de năprasne, potop, cutremure, trăsnete. Pe vatră se îmbăiau cu ierburi tămăduitoare sau întăritoare copiii slăbănogi. Din sfârșitul și săritul bobilor azvârliți pe vatra încinsă își interpretau ursita de Anul Nou fetele care urmăreau să se căsătorească. Tot la vatră doftoroaiele satelor își preparau elixirurile, licorile și leacurile*⁷.

Multe dintre acestea s-au petrecut, probabil, și în casa Eminoviceștilor; Raluca era o atentă păstrătoare a tradiției în tot ceea ce avea ea mai autentic. Învățătura nu l-a îndepărtat nici pe căminar de cultivarea vechilor obiceiuri, chiar dacă în sine-i se îndoia de unele, ironizându-le.

Așadar, structural, gospodăria familiei Eminovici de la Ipotești – oricât s-ar fi ținut ei de boieri – tot gospodărie țărănească era, cum le era și neamul din care se tră-

geau. Casa avea un hol pe mijloc și camere laterale, un pod al holului neacoperit, unde se putea urca pe o scară; mai la vale, cu fața spre stradă, o atenansă, compusă dintr-o bucătărie, o cancelarie și un dormitor pentru băieți, care avea și ea o cuvenită fântână în preajmă. În spatele casei, mai aproape sau mai departe, erau coșere cu porumb, cotețe pentru găini, staule și grajduri pentru vite și porci, iar gardurile – parte din nuiiele împletite, parte din scânduri bătute, ca la munte, de-a lungul. Desigur, Eminoviceștii se detașau de ceea ce se numește îndeobște o gospodărie țărănească prin atitudine, prin mărimea locuinței și chiar prin faptul că părinții și fetele dormeau în casa mare. Numai băieții dormeau în atenansă. Totuși, această gospodărie nu se deosebea substanțial de cea a țăranului care-și ținea casa (mare) de curat, iar alături își făcea un *chiler*, în care stătea apoi toată viața.

Ambiția de a avea o biserică proprie, pe care a cumpărat-o mama poetului, pare să distingă familia în raport cu ceilalți săteni; acest act se înscrie pe linia unei tradiții boierești, numai că boieria fusese și ea cumpărată, așa cum ne-o relevă documentele epocii.

Trăindu-și copilăria în această vatră de sat și de casă, Eminescu a fost marcat existențial de ele; acest spațiu restrâns deschide în creația sa orizontul albiei-matcă. Privindu-l însă din alte sfere de cunoaștere, poetul, fulgerat de arderile atâtor înțeleșuri, îl simte din ce în ce mai îndepărtat. De aceea, într-un târziu, nu-i va mai rămâne decât un strigăt amar: *Astăzi chiar de m-aș întoarce/ A-nțelege n-o mai pot.../ Unde ești, copilărie,/ Cu pădurea ta cu tot?*⁸

O delimitare geografică mai exactă a acestui spațiu în care Eminescu s-a mișcat cu mare ușurință – părăsind incinta casei tot mai des și tot mai atras de misterele codrului, de unduirea lacului și de depărtarea schitului Agaf-ton – își găsește corespondentul în *suprema înflorire în sufletul copilului*⁹ a tot ceea ce semnifică misterul adânc al ruralului: *a trăi la sat înseamnă a trăi în zăriște cosmică și*

în conștiința unui destin emanat din veșnicie¹⁰. Dacă fiecare sat se simte, în conștiința colectivă a fiilor săi, un fel de centru al lumii, cum optic fiecare om se plasează pe sine deasemeni în centrul lumii¹¹, dacă fiecare sat vrea să rămână el însuși¹², atunci condiția *sine qua non* este o personalitate distinctă. Numai datorită acesteia se poate desluși atmosfera ipoteșteană în care se afla integrat copilul Mihai și a cărei plenitudine s-a răsfrânt profund în sufletul său curat; rafinamentul sublimării în operă atestă că Eminescu nu i-a uitat niciodată realitatea magică.

Ipoteștii, spre deosebire de Humuleștii lui Creangă, așezați la răscruce de drumuri, par a fi uitați de lume. Întemeietorii lui au făcut anume parcă să nu-i găsești prea lesne. Întocmai ca-n poveste, cel care-i caută este supus unor adevărate *încercări* ca să-i poată descoperi. Dar odată descoperiți, temerarul le cade sub vrajă. Satul are farmecul lui în orice anotimp, iar primăvara și toamna devine de-a dreptul mirific.

La numai opt kilometri de Botoșani, deși dau impresia că de sus, din Dealul Crucii, se dezvăluie cu totul, Ipoteștii păstrează ceva tainic înlăuntru. Un soi de mister îndeamnă la a-i descoperi pas cu pas. Dintr-o dată, frământat și împădurit, contrastând cu drumul care vine dinspre oraș, se găsește acolo ondula molcumă a *spațiului mioritic*. În dreapta – locul stâniei de altădată, în față – casele sătucului¹³. În vale – firicelul *pârâului de-argint*¹⁴ și senzația auditivă a buciului care *sună cu jale*¹⁵. Jos, deasupra pârâului Loieștilor, *valea-i în fum*, iar spre țării *nourii curg, razea lor șiruri despică*¹⁶; *pe șesuri*, norii sunt *lungi*...¹⁷ Ceva mai în spate, spre stânga, cuminte și discretă stă bisericuța familiei, amintită în proza poetului: *țintirimul și biserică noastră erau alături cu grădina*. [...] *Era multă și clară lumină de lună... ramurile salcâmlor erau negri, gratiile de la capela noastră, cu vârfulurile aurite, străluceau și vântul atingea de clopot... clopotul abia atins suna dulce, foarte dulce și melodios*¹⁸.

Coroanzența biunivocă între elementele satului și poet este omniprezentă. La vremea când Eminoviceștii locuiau în Ipotești, curtea era mare și avea livadă. Fântâna cu cumpănă din colțul curții, în fundul căreia, cu puțină teamă, dar împins de misterul adâncului ei, copilul privea singur și pe furiș, era semn distinct al Ipoteștilor; copilul era în mod special atent cum *apele plâng, clar izvorând* din adâncu-i sau cum *scârțâie-n vânt cumpăna*¹⁹.

*Țaranii din Ipotești și documentele locului amintesc de stupina căminarului așezată pe coama de deal din dosul casei părintești*²⁰[...]. De la casa Eminoviceștilor drumul se despărțea: la stânga o lua spre Cătămărăști, trecând pârâul Luncii, iar la dreapta o lua spre Cucorăni, fost centru de comună (plasa Târgul-Miletin). Ipoteștii se dezvăluiau în mare parte tăcuți și liniștiți: *satul în vale-amuțește*²¹, în vreme ce casele, cu grădini împrejur, urcând celălalt deal dinspre vâlchioara *scăldată în cristalul pârâului de-argint*²², îți deplasau privirea către orizontul apropiat al pădurii Ursachi, înspre Cucorăni. Era și la marginea ei un lac, unde Mihai va fi ajuns, desigur, dar care nu era atât de tainic încât să-l fi impresionat, cu atât mai mult cu cât se afla pe loc întins. Pe celălalt drum, însă, la patru kilometri distanță, înconjurat din toate părțile de pădurea Baisei, *tresărind scânteie lacul/ Și se leagănă sub soare*²³. În mijloc stăruia *insula cea verde*, spre care înnota Mihai împreună cu fratele său, Ilie, cel bun la suflet, căruia *nimeni ochii-i n-a închis/ În străinătate*²⁴. Dar pe-atunci erau cu toții fericiți. Toată lumea era a lor, misterul codrilor de-aramă le dădea fiori ciudați, iar instinctul îi mâna, îndeosebi pe unul din ei, la dezlegarea misterului.

Nu i-a trebuit mult copilului-poet să fugă din preajma casei cu mistere deja dezlegate și să doarmă peste noapte lângă lac sub crengile unui tei îmbătător. Ce simțăminte va fi trăit Mihai aici, nu vom ști niciodată. Se poate imagina doar că viața sa afectivă și-a croit de la începuturi lăcașuri și cărări absolut originale și că, trăind pe viu tainele adânci ale naturii, nu l-a mai putut nimeni opri sau în-

toarce de la ele: – *Codrurile, codruțule,/ Ce mai faci, drăguțule,/ Că de când nu ne-am văzut/ Multă vreme au trecut/ Și de când m-am depărtat,/ Multă lume am îmblat*²⁵.

Numai la vremea când cutreiera pădurile Baisei, Mihai a putut să trăiască *raiul de basme* pădurii: *pe frunze-uscate sau prin naltul ierbii/ Părea c-aud venind în cete cerbii*²⁶. Povestea-i poveste și e repetabilă prin definiție, trăirea-i cu totul alta, prin unicitatea ei, *căci nu mă-ncântă azi cum mă mișcară/ Povești și doine, ghicitori, eresuri*²⁷.

Nu i-a trebuit mult copilului să treacă pădurea spre Agafton, îndemnat de o curiozitate greu de stăpânit. La început pe drumul cunoscut, mai apoi pe cărări tănuite, numai de el știute, zăbovind prin zăvoaie și ascultând freamătul codrului, pentru ca să ajungă în cele din urmă să traverseze drumul Sucevei și s-o pornească spre mătușile sale de la Agafton.

Schitul acesta singuratic a avut printre maicile sale două dintre surorile Ralucăi: Olimpiada²⁸, femeie citită și inteligentă, care a și ajuns stareță, și Fevronia, care se remarcă prin firea ei originală, *căci s-a fotografiat*²⁹ – spune Matei într-o scrisoare, ba *avea și album*³⁰, lucru pentru care i se spunea *Jurăscioaia cea nebună*³¹. Însă tocmai aceasta îl atrăgea pe Mihai, căci de oameni cumiți și așezați, care nu-i spuneau nimic, era sătul de pe atunci, se pare. Îl atrăgeau ceilalți, de tipul Fevroniei, nu lipsită de darul povestirii și al fabuației. A bătut Mihai drumul acesta și mai târziu, căci știa bine cuibarul poveștilor. Și n-a nimerit rău: *Mihai era la Iași. [...] Venind pe acasă s-a dus și pe la Gafton [mânăstirea Agafton, n.n.] și acolo într-o seară maica Fevronia a făcut șezătoare de tors lăna și au venit la acea șezătoare mai multe călugărițe, și una dintre ele, anume Zenaida, a spus povestea lui Călin. Mihai a ascultat-o, a luat notițe și a versificat*³². Era și Harieta acolo, care – spune același Matei – stătea mai mult la Fevronia.

Încă mai era vremea când le *spuneau moșnegii povești*³³. Nici nu se putea altfel, căci întemeierea schitului sta ea însăși sub semnul legendei: *biserica cu patronul «Sf. Vo-*

ievozi» este întemeiată în anul 1780 de către un monah, anume Agafton care trăia în schitul Monastirea Doamnei. Monahul Agafton, umblând prin acești codri după bureți și înnoptând, a stat în mijlocul acestor codri sub un stejar mare și atunci a auzit cântându-se în acel stejar troparul sfinților Voievozi, repetându-se cântarea acestora consecutiv până de trei ori, și din aceasta a înțeles că este o vedenie dumnezeiască, și de aceea, însemnând acel stejar din lemnul acestuia și al altor copaci a rădicat biserica ce este astăzi cu numele «Schitul Agafton». Sfânta masă a acestei biserici este făcută din trunchiul (tulpina) acestui mare stejar, unde stătuse odinioară monahul Agafton³⁴. Aflăm din aceeași sursă cum a ajuns Agaftonul schit de maici: prin anul 1814 monahiile Pisoschi, venind de la Schitul Orășeni, comuna Cristești, Botoșani, la acest schit au făcut ca monahii (călugării) să părăsească schitul și astfel s-a întemeiat și s-a populat acest schit cu maici, zidindu-se și biserica mare din deal cu patronul «Pogorârea Sfântului Duh»; aceasta s-a început pe la anul 1840 și s-a sfârșit după doi ani când s-a și sfințit; în timpul acela era 160 de călugărițe³⁵.

După ce pleca de la Agafton cu gândul să vină acasă, Mihai o lua înapoi prin pădure, dar ispitele erau mari, și, în dorul singurătății, mai trecea o dată pe lângă lac, apoi își schimba gândul și pornea de-a dreptul, tot prin pădure, pe la pârâul Murelor, în sus, către izvorul cu teiul sfânt. După ce zăbovea și acolo, cobora la stânca stearpă; aici, o imagine panoramică încântătoare: Cucorâni în stânga, Ipoteștii drept la vale, Cătămărăștii și Stânceștii mult la dreapta. Sus, pe dealul din fața Stânceștilor, zărea castelul singuratic³⁶, ascunzând la distanța aceasta cine știe ce taine care trezeau din nou imaginația copilului.

După un timp, întoarcerea acasă îi venea peste mână și o amâna cât putea de mult. Spre seară, dădea târcoale casei până când găsea un moment prielnic, iar dacă tatăl său nu era în pridvor, uneori chiar cu biciușca în mână, intra spășit, cu ochii strălucind de fericirea trecută, și Raluca îl ocrotea, poate ușor dojenitoare, dându-i să mă-

nânce sau ferindu-l de ochii pătrunzători ai soțului și de vajnicele metode pedagogice folosite adesea de căminar, mai ales dacă treburile nu-i vor fi mers bine peste zi.

Mihai a sosit la Ipotești în jurul vârstei de 8 ani, trăind până atunci la Botoșani, unde avuseseră părinții case. Nu excesiv de sociabil, ci mai degrabă timid, era stingerit de prezența noilor tovarăși, copiii celorlalți săteni, cu atât mai mult cu cât apucăturile lor îi erau străine; în plus, Eminoviceștii se considerau boieri și nici nu le-ar fi convenit această tovarășie. Chiar faptul că nu și-au făcut rude în sat confirmă statutul aparte pe care îl doreau pentru familie căminarul și soția sa. Intrând în relații gospodărești cu unii și cu alții, probabil că mama le dirija copiilor prietenii de joacă după relațiile pe care le avea cu părinții copiilor din sat. Documentele vorbesc de faptul că toți frații erau școlari la Cernăuți și că numai vacanțele și le petreceau la Ipotești, așa încât Mihai umbla mai mult singur, plăcându-i libertatea în cel mai înalt grad. Căuta mai degrabă compania moșnegilor care-i spuneau povești, iar când a întâlnit prima iubire în sat, cu siguranță că se retrăgea cu draga lui în locuri numai de ei știute, feriți de ochii lumii.

Învelită cu olane, mai târziu cu tablă, era numai «casa din deal». Locuințele țăranilor de atunci se făceau din vălătuci, din stuf și lut. Prispa toată din lut. Odăile rămăneau joase, mărunte, fără cerdac, de jur împrejur despărțite de grădină sau de vecinătăți cu garduri împletite din nuiele de salcie, mai rar cu șipci sau cu sârmă, alte dați nici cu atât. Ai casei, cu bătrâni, cu tineri la un loc, se odihneau în aceeași încăpere. Iarna, spun bătrânii, aduceau și vițelul în casă «să nu dejere». Drept coperișuri, cât cuprindea priveștiștea, căciuli de stuf tăiat din iazurile lui Chiriță sau al Loieștilor. În general, fiecare casă bătrână arată până astăzi două cămări scunde, la care se ajunge printr-un culoar intermediar, strâmt și întunecos. Prin ferestrele mărunte mult soare nu răzbătea în încăperi. În curte, alături, se humuia un bordei pentru troacă, pentru așezatul lemnului sau chirpiciului;

în alt loc se zidea un cuptor pentru vară; lângă casă, cușca căinelui, paznic slăbănog și răbdător³⁷[...].

La vremea aceea Ipoteștii aveau 18-20 de case; era deci un cătun cu nu prea mulți oameni, ocupați cu munca la câmp, unii dintre ei chiar la *conu' Ghiorghieș*. Împrejuririle curților s-au făcut pe la începutul secolului trecut; până atunci, sătenii foloseau gardul viu de cătină, liliac, salcâmi. În grădină, viță de vie, glugi de strujeni, stoguri de fân. Pereții erau văruiți și prispa din fața casei humuită sau proaspăt lutuită (la sărbători mai ales). Albastrul și verdele predominau, când era vorba de culoare.

Într-o monografie întocmită în 1904 de învățătorul Ion Vasiliu și rămasă în manuscris, se găsește menționat faptul că abia în acel an casele din Ipotești au ajuns la 77³⁸. Pe ogoarele lor, locuitorii cultivau cu predilecție porumb, grâu, sfeclă și cartofi. *Cultura pomilor roditori* – scrie autorul – are mică însemnătate; se găsesc însă mici livezi de pomi roditori ca: pruni, vișini, nuci, mai puțin meri și peri; viile [...] se cultivă numai de proprietari; iar pădurile au o întindere de 1309 ha și sunt numai ale marilor proprietari³⁹. Surprinzătoare este următoarea remarcă a învățătorului (de la fila 14): *Oamenii, în general, nu prea sunt religioși*; în documentele de arhivă se găsesc o mulțime de fapte care, dimpotrivă, dovedesc contrariul.

Cert este însă că ipoteștenii n-au fost niciodată comunicativi. Mândru în atitudine, Eminovici însuși a avut de suferit din pricina aceasta. A crescut și a trăit sub autoritatea Balșilor: dacă la Dumbrăveni „tăia și spânzura” în numele lor, apucăturile i-au rămas căminarului și după ce s-a desprins de ei; își făcea singur dreptate, apelând chiar la violențe, nu numai verbale. Circulau pe seama *conului Gheorghieș* o mulțime de întâmplări deja trecute în anecdotă⁴⁰. Eminovici era înalt, voinic, [...] «munte de om», de o putere herculeană, trup sănătos, minte sănătoasă, [...] *cap masiv*, [...] *nas prădalnic și ochi albaștri-verzui*⁴¹. G. Călinescu spune că nu avea nici o subtilitate sufletească, că îl zeflemisea pe Mihai (care avea obiceiul să recite versuri)

cu vorba „poetul”, completând-o cu tot felul de ironii, căci era meșteșugit la acestea, așa încât Mihai se ferea să dea ochii cu tatăl său; ar fi preferat să stea la prisacă să-l înțepe albinele, decât în preajma vanitosului căminar.

Eminescu a petrecut la Ipotești vacanțele copilăriei și anii întrerupți de la Gimnaziul din Cernăuți. A venit însă și mai târziu, cu diferite ocazii; mânat în lume, n-a putut niciodată scoate din suflet satul copilăriei.

Eminoviceștii s-au mutat la Ipotești abia după ce au terminat casa începută în 1855. Construirea noii case a durat vreo trei ani; în acest răstimp, copilul Mihai nu ar fi avut cum să învețe primele două clase în Ipotești (așa cum se pretinde îndeobște), ci la Botoșani. În celebra sa monografie, Călinescu observă că despre frații și surorile poetului avem știri *puține și nesigure*⁴², mai ales despre învățătura copiilor dinaintea Cernăuților, pe unde au trecut aproape toți. S-a vorbit întâi despre profesorul Scarlat Woiacek de Voinscki⁴³, iar Octav Minar susținea că fiii căminarului au învățat *binisor, nemțește și franțuzește, de la o guvernantă bătrână, care era adusă de la Botoșani, la Ipotești, o dată pe săptămână*⁴⁴.

Deși căminarul a avut, mai ales după 1848, mari probleme și încercături financiare, el a făcut toate eforturile posibile pentru ca fiii săi să învețe alături de copiii oamenilor cu stare, așa încât i-a înscris la pensionul lui Ladislau Ferderber din Botoșani. În 1850, trei dintre frații lui Eminescu se aflau la învățătură în Botoșani, la pensionul amintit. La acea dată Botoșanii aveau cel mai mare număr de pensioane din întreaga Moldovă⁴⁵. La Ferderber lecțiile se făceau cu preponderență în germană, apoi urma franceza și româna. Eminovici – fiind încă în Botoșani – a profitat de aceasta, știind el foarte bine că o limbă străină se învață mai ales conversând. Ladislau Ferderber preda în limba germană, Adolf Meisels în limba franceză, iar G. Vasiliu în limba română. Era, deci, locul cel mai potrivit, iar alegerea a fost promptă.